

GAYER GYULÁNÉ

A NYUGDIJASOK KISÉRLETI MUNKAKÖZVETITÉSÉNEK TAPASZTALATAI

Nyugdíjasok munkaközvetítése

E tanulmány keretében egy 1980-ban indított nyugdíjas munkaközvetítési kísérlet és ennek folytatásaként az azóta is működő budapesti nyugdíjas közvetítő 1984. évi tapasztalatait vetjük egybe.

A Munkaügyi Minisztérium Szociálpolitikai Főosztálya 1980-ban kísérleti jelleggel Nyugdíjas Munkaközvetítőt hozott létre. Az egy évig tartó kísérlet eredményeinek, körülményeinek bemutatását összefoglaló tanulmány felhasználásával, valamint a jelenlegi, már nem kísérleti, hanem állandó jellegű közvetítési tapasztalatok alapján, megkíséreljük érzékeltetni az idősek gazdasági helyzetében bekövetkezett változásokat is, melyek a nyugdíjasok foglalkoztatása és közvetítési gyakorlatával szemben is új igényeket fogalmaznak meg.

1. A kísérlet indítékai és céljai

Napjainkban a nyugdíjkorhoz érkezők általában nyugdíjjogosultságot szereztek és a nyugdíj az egzisztenciális bázist biztosítja. Mégis azt tapasztaljuk, hogy sokan részben a társadalmi presztizsvesztés, részben az egész életen át folytatott aktivitás hiánya, a megszokott életrend felborulása miatt nem találják helyüket, és szeretnének nyugdíjazásuk után is dolgozni. Vonzerőt képvisel a nyugdíjkiegészítő jövedelem s ezzel a régi életszínvonal fenntartása is.

A nyugdíjba vonuló 55 éves nők és 60 éves férfiak még többnyire jó erőben vannak, aktívak, a felszabadulás óta eltelt

évtizedeket végig dolgozták. Magasabb a nyugdíjuk, iskolai előképzettségük, nagyobb a társadalmi tapasztalatuk, mint az őket megelőző nyugdíjas nemzedéké. Életviszonyaik is általában kedvezőbbek. Jobb a lakáshelyzetük. Gazdagabb - családi és munkahelyi - kapcsolatokkal rendelkeznek. Gazdaságilag aktív életszakaszukat olyan korszakban élték le, amelyben az emberek "rangját" a munkamegosztásban elfoglalt hely, a munka világában betöltött szerep határozta meg. A munka alapján történő respektálás még a családi, a baráti, a lakóhelyi stb. kapcsolatokban is szerepet játszik. Nyugdíjassá válni sokak számára presztizsvesztést jelent. A nyugdíjas státusz jelentős társadalmi változásai előbbiekkal is összefüggnek.

Figyelembe véve a nyugdíjasok igényeit és az irántuk várható munkaerőkeresletben bekövetkezett változásokat, úgy véltük, hogy elébe kell menni a problémának, meg kell előzni a feszültségek kiéleződését, és olyan ajánlatokat kell felkínálni és elfogadhatóvá tenni, amelyek a társadalmi hasznosság érzetét, a választási, a döntési helyzet pozícióit megadják, egyben kiegészítő jövedelmet biztosíthatnak. Fentiek miatt kezdeményeztük a nyugdíjasok kísérleti jellegű munkaközvetítését a fővárosban. Itt ugyanis a nyugdíjasok iránt a munkáltatók foglalkoztatási igényei az országos átlagnál kedvezőbbek és nagyobb az ajánlatok változatossága is. Ezért itt viszonylag kedvezőbb feltételekkel lehetett elkezdni az új nyugdíjas rétegek igényei és ajánlataink találkoztatásának kísérletét, a hagyományos foglalkoztatási formák mellett újak kínálatát. A hagyományostól eltérő foglalkoztatási lehetőségeket a szolgáltatások területén egyes un. családsegítő, humán szolgáltatások körében kivántunk ajánlani és elfogadtatni.

A kísérlet 1980. május 15-én indult és utómunkálataival együtt 1980. december végén zárult. A munkatársi együttesben közgazdász, szociológus, pszichológus és személyzeti munkában gyakorlott szakember vett részt.

Az indulás előtt kialakítottuk a munkatársakkal az alapvető módszereket, miszerint akárhányan várakoznak is, akivel éppen foglalkozunk, azt türelmesen tegyük, hagyjuk, hogy "kibe-

szélje magát", ültessük le és a szegényes környezet dacára teremtsünk emberséges légkört. Ez az elhatározás sok hivat szerzett a nyugdíjasok munkaközvetítőjének. Mind az érdekeltek, mind a sajtóvisszhangok kiemelték ezeket a vonásokat.

A kísérlet indítását megelőzően tájékoztatást tartottunk a főváros és kerületei egészségügyi irányítói számára. Kapcsolatba léptünk a Magyar Vöröskereszttel, a Geriátriai Intézettel, az Országos Orvosi Rehabilitációs Intézettel, a Fővárosi Tanács Munkaügyi és Szociálpolitikai Főosztályaival, a kereskedelmi szervezetekkel és a KÖJÁL-lal. Ilyen előkészítő munka után indítottuk el a nyugdíjasok kísérleti munkaközvetítését.

2. Tapasztalatok

A továbbiakban összefoglaljuk a munkaközvetítés során szerzett tapasztalatokat és megvizsgáljuk, hogy az előzőekben vázolt feltételezéseinket a tapasztalatok mennyiben igazolták vagy cáfolták.

2.1. A közvetítés eredményeinek számszerű összefoglalása

1980. május 15-től november közepéig 1487 személyt vetünk nyilvántartásba. A jelentkezők többsége legalább két alkalommal kérte a közvetítő segítségét, de sokan 8-10 alkalommal is megfordultak az irodában. Számításaink szerint több mint 4000 ügyintézés történt. Minden személlyel addig foglalkoztunk, amíg ki nem közvetíthettük. Olykor többször, több helyre is. A közvetítések kb. 90 %-a a vállalatok, 10 %-a pedig magánszemélyek felé történt. A vállalatok részéről a legkeresettebb munkakörök a következők voltak: gépipari szakmunkás /marós, esztergályos stb./, takarító, segédmunkás, kereskedelmi eladó, konyhai kiségitő, portás, éjjeliőr, lakatos, betanított munkás.

A közvetítésen megjelentek nem és életkor szerinti megoszlását mutatja a következő táblázat.

Nem és életkor szerinti megoszlás

Életkor	Férfi	Nő	Összesen fő	%
- 25	18	7	25	1,7
26 - 30	27	10	37	2,5
31 - 55	197	182	379	25,5
56 - 60	145	232	377	25,4
61 - 65	188	120	308	20,7
66 - 70	113	104	217	14,5
71 - 75	47	37	84	5,6
76 -	37	16	53	3,6
Hiányos kitöltés	2	5	7	0,5
Összesen	774	713	1 487	100,0

A nyugdíjkorhatár alattiak, 1-2 kivételtől eltekintve rokkant nyugdíjasok. A közvetítésre jelentkezettek közel fele 1970-1978. közötti években ment nyugdíjba.

Eltekintve a nyugdíjkorhatár alatti, rokkant nyugdíjasoktól, a jelentkezők 2/3-a nyugdíjkoron felüli, és viszonylag sokan - 22 %-uk 66-70 év közötti - voltak a nem friss nyugdíjasok. Többen már dolgoztak nyugdíjasként, gyakran a volt munkahelyükön, ahol most megszűnt a foglalkoztatási lehetőség és ezért keresték fel a közvetítőt. Az a réteg, amelyet a kísérleti céljaink szempontjából a legjelentősebbnek tartottunk, a friss nyugdíjasok, akiknek nyugdíjazásuk után nem kínál fel foglalkoztatást a volt munkahelyük, ügyfeleinknek csupán 22 %-át alkotta.

A nyugdíjak összegét tekintve a legmarkánsabb csoportot a 2001-3000 Ft közötti nyugdíjjal rendelkezők képezték 35 %-kal, jelentős az 1001-2000 Ft közötti nyugdíjjal rendelkezők 30 %-os aránya is.

Nyugdíj összege

Forint	Ft	%
- 1 000	0	-
1 000 - 1 500	60	4,0
1 501 - 2 000	390	26,2
2 001 - 3 000	515	34,7
3 001 - 4 000	245	16,5
4 001 - 5 000	107	7,2
5 001 - 6 000	32	2,2
6 001 - 7 000	15	1,0
7 001 - 8 000	4	0,3
8 001 -	1	0,0
Nem nyugdíjas, illetve hiányos kitöltés	118	7,9
Összesen	1 487	100,0

Arra a kérdésre, hogy milyen munkát vállalna, két jellegzetes választípus emelhető ki.

a/ Az egyik a portás, éjjeliőr stb. hagyományos "nyugdíjas" munkakör, amelyhez különösebb szakképzettség nem szükséges. Ez azzal is összefügg, hogy a hozzánk fordulók többsége - főként eleinte - nyugdíjazása előtt fizikai munkakörben dolgozott, alacsony iskolai és szakképzettségű, zömében betanított vagy segédmunkás volt. Ez abból is következett, hogy a nyugdíjas közvetítő indulása első időszakában, amikor a kísérlet új és sajátos jellege nem volt ismeretes az érdekeltek előtt, csak azok jöttek, akik a hagyományos munkaközvetítőt keresték. A hozzánk fordulók elvárása pedig az volt, hogy többnyire volt munkakörükhöz hasonlókat találjanak. Első ajánlatainkat szinte kizárólag a vállalatok által bejelentett "nyugdíjas munkakörök" jelentették. Ezek a hagyományos munkakörök: portás, éjjeliőr, takarító, kézbesítő, kazánfűtő és más, zömében segéd- vagy betanított munkák voltak.

b/ A másik jellegzetes válasz, hogy nem tudja, milyen munkát vállalna, illetve igénye sokféle irányu lehet és alakítható is.

Milyen munkát vállalna?

Megnevezés	Fő	%
Portás, őr	318	21,3
Fűtő	53	3,6
Kézbesítő, hivatalsegéd	63	4,2
Takarító	50	3,4
Bedolgozó	133	8,9
Könnyű fizikai	113	7,6
Könnyű szellemi, admin., gépelés	114	7,7
Ipari szakmunka	34	2,3
Építőipari szakmunka	3	0,2
Kereskedelem, vendéglátóipari	18	1,2
Egyéb vállalati	102	6,9
Idős v. beteg gondozása	85	5,7
Gyermekfelügyelet	37	2,5
Korrepetálás, tanítás	29	2,0
Háztartási munka	17	1,1
Egyéb magán	18	1,2
Nem tudja, nincs kitöltve /sokféle válasz/	300	20,2
Összesen	1 487	100,0

A jelentkezőlapon szerepelt a nyugdíjazás előtti munkahely és a betöltött munkakör megnevezése is. E kérdésekre kapott válaszokat foglalják össze a következő táblázatok.

A nyugdíjazás előtti munkakör jellege szerinti megoszlás

Munkakör megnevezése	Fő	%
Szak- és betanított ipar, építőipar, kereskedelem, vendéglátás	345	23,2
egyéb	203	13,6
Segédmunka	217	14,6
Vezető	74	5,0
Műszaki	73	5,0
Gazdasági	74	5,0
Egészségügyi	51	3,4
Kulturális, oktatás	48	3,2
Irodai, számviteli	120	8,0
Egyéb	108	7,3
Hiányos kitöltés	174	11,7
Összesen	1 487	100,0

Az előbbi táblázat adatainak áttekintése már jelzi, hogy a közvetítőhöz fordulók több mint fele - nagy részük az iparban - fizikai foglalkozású volt nyugdíjazása előtt és munkavállalási igényük is nagyrészt a könnyebb fizikai munka területekre vonatkozik. A félfogadási napokon egyik jellegzetes válasz volt arra a kérdésre, hogy az ügyfél milyen munkát keres: "valami könnyű fizikait", nők esetében megtoldva azzal, hogy "könnyű ülőmunkát", továbbá szakképzettséget nem igénylő könnyű munkát stb.

A rendszerezett nyilvántartási lapon szerepeltek a családi, a lakáshelyzettel kapcsolatos, továbbá az egészségügyi állapotot tudakoló kérdések is. Megkérdeztük a szabadidő eltöltési, a kulturálódási, továbbtanulási stb. igényeket is. Ezekre a kérdésekre ügyfeleink többsége spontánul nem adott választ. Részben azért nem, mert sokak számára nehézséget okozott a kérdőív egyszerűbb kérdéseire vonatkozó válasz is. Sokan közülük nem akartak írásban nyilatkozni e kérdésekről. A közvetítőknél

pedig sajnálatosan nem volt kellő idejük arra, hogy a beszélgetésbe építve töltsék ki a lapokat.

Lelki-, anyagi-, lakásgondok

Megnevezés	Fő	%
Magány	73	12,0
Alacsony nyugdíj, magas költség	152	48,8
Társbérlet	2	0,6
Beteg családtag, idős szülő	20	5,7
Albérlet	10	2,9
Egészségtelen lakáskörülmények	7	2,0
Kicsi, zsufolt lakás	21	6,0
Nincs Lakása	20	5,7
Kiskorú gyermek, tanuló eltartása	12	3,4
Kimozdulási igény /bezártság/	17	4,9
Elfoglaltság	4	1,1
Rossz házasság	1	0,3
Nem dolgozó házastárs	9	2,6
Összesen	348	100,0

A felekkel történő beszélgetések, valamint az elkészített interjúk alapján jóval részletesebb képet kaptunk a közvetítőben megjelent nyugdíjasokról.

2.2. Jellegzetes rétegek és problémák

A. Rokkantsági nyugdíjasok

A rokkantsági nyugdíjasok közt igen sok volt a fiatal.^x Munkaközvetítésük, elhelyezésük igen sok nehézséget okozott. A közvetítést végzők sem tudhatják, hogy az illető milyen felkínált munkakörre valóban alkalmas-e. Az orvosi rehabilitációs eligazítás pedig nem ad elégséges támpontot az egyénnek, különösen nem egy olyan időszakban, amikor csökkent a munkáltatók foglalkoztatási szándéka.

A rokkantsági nyugdíjasok közvetítése során is kitűntek a napi gyakorlat, a szakmai rehabilitáció megoldatlan problémái. Tapasztaltuk, hogy azokat a rokkantsági nyugdíjasokat - és a nagyon idős személyeket - nehezen lehet munkához juttatni, mivel otthonhoz kötöttségük miatt csak bedolgozói munkára képesek. A munkafajták szűk szakmai spektruma miatt nem mindenkinek ajánlhatóak. A megszerezhető jövedelem is alacsony.

B. Értelmiségiek

A szellemi foglalkozásuak főként a kísérlet második féléidejében kezdtek a közvetítőben nagyobb számban megjelenni. Részben a közvetítéssel kapcsolatos kedvező sajtó visszhang váltotta ki érdeklődésüket, részben kezdték érezni a hagyományos munkaterületeken az elhelyezkedés csökkenő lehetőségeit. Legtöbbjük belső zavarral küzdve nyitotta ki ajtóját, és sok

- ^x - Sajátos réteg volt a rokkantsági nyugdíjasok között a fiatal mozgássérültek csoportja. Kitűnt e csoport a nehéz elhelyezési lehetőségei dacára viszonylag könnyű kezelhetőséggel, megfelelő kontrolljával. Feltehetően az ilyen fiatal, mert "bajával" születése óta együtt él, képes tudomásul venni, hogy mire képes, mire nem.
- Az idegi okok miatt leszázalékoltak között is sok a fiatal. Őket is az jellemzi, hogy aktívak a munka keresésében, de elhelyezkedési terveik gyakran irreálisak. Közöttük segéd- és betanított munkásokat épp úgy találunk, mint magasan képzett értelmiségieket /orvost, tanárt, mérnököt/.
- Egyéb rokkantsági nyugdíjasok többnyire azt várják, hogy a társadalom segítsen rajtuk. Részükről öntevékenységgel, kezdemenyvezéssel kevésbé lehet találkozni. Igényüket meg is fogalmazzák: elvárják, hogy hivatalos szervek keressék meg őket, törődjenek velük.

közülük az állandósult zsufoaltság, a várakozók nagy száma, összetétele /idősebb korosztályokhoz tartozók, súlyosan fogyatékosok, elhanyagolt állapotban lévő személyek stb./ láttán benézett és elment.

Egy részük, az elszántabbak, a maguk szorítóbb helyzetét érzők maradtak ott és várták ki sorukat. Ez eleve azt hozta magával, hogy némi kontraszelekció érvényesült. Általában a lelki kondíció, fizikai állapot, életkor szempontjából súlyosabb helyzetben lévők választódtak ki.^x

a/ Az egyik csoport tagjai korábban zömében humán pályákon tevékenykedtek és szakmai azonosulásuk rendkívül erős. A nyugdíjazást gyakran úgy élték át, mint presztizsvesztést. Nyugdíjasként történő elhelyezkedésükben két dologra figyelnek: nem akarnak további súlyos presztizsvesztést jelentő munkakört és nem akarnak látszat tevékenységet. Sokan képesek közülük szakmai váltásra, ha előbbi két szemponttal össze tudják egyeztetni azt. Az ajánlataink közül pl. a különféle gondozás csak abban az esetben fogadható el számukra, ha szemükben értéknek tekintett vonzata van.

Egyenrangú kapcsolatra tartanak igényt, s ha ezt a gondozást igénylő nem veszi figyelembe, nem jön létre a tartós munkakapcsolat. Az alárendelt "cseléd" szerepre nem hajlandóak. Sokan jelezték közülük, hogy ha nem tudunk szellemi munkát ajánlani, elvállalnak fizikai munkát is. Azt sokan kevésbé érzik elfogadhatatlannak mint mások kiszolgálását.

Többben az e csoportba tartozóak közül szívesen vennének részt a közvetítő munkájában. Megfogalmazták, hogy ilyen humán tartalmu, érzékelhetően hasznos munkára vágnak. Természetesen ilyen jellegű munka a tanácsok gyámügyi, szociálpolitikai csoportjainál, a bíróságnál is szükséges lenne. A tulterhelt, gyakran nem is megfelelően képzett aktív állomány külső, tisztelet-

^x Ez a minta előbbieik ellenére is alkalmas arra, hogy néhány következtetést megfogalmazhassunk. A témát feldolgozók /Dr. Gondos Anna - Dr. Hegyesi Gábor/ a közvetítőben megfordult szellemi foglalkozásuak két nagy csoportját különböztették meg.

dijas nyugdíjas szakemberekkel való további megerősítése a szociális munka jelentős megjavítását eredményezné, s mindezt nagyon olcsón.^x

Az említett csoportból néhány példát említünk:

Dr. N.V. közgazdász most ment nyugdíjba. Iskola-titkári munkát ajánlottunk, melyet el is vállalt.

Dr. N.É. ujságíró volt. Jogi diplomával rendelkezik, telefonon jelentkezett első ízben, mert székelyi, hogy így kell munkát keresnie. A nyugdíja 5200 Ft, nem pénzre van elsősorban szüksége, de nem bírja, hogy otthon üljön. "Megörülni, becsavarodni" nem akar, mondta, inkább valamit dolgozna. A magánzféra lehetőségeit elhárította. Alárendelt helyzetűnek érezné akkor magát. Inkább vállal kézbesítést, mosogatást vállalatnál, mint gyermekfelügyeletet vagy gondozást.

Dr. Z.A. orvos egy idős ember napi katéterezését és ebédmelegítését vállalta. Erős személyiség, aki dolgozni akar és akit a munkahelye nem akar foglalkoztatni. Ettől deprimált. Ekkor találkozik a mi ajánlatunkkal - a beteg szimpatikus is neki, a család sugározza rá, hogy milyen szükség van a segítségére. Ő egy friss nyugdíjas volt. Az orvosi tevékenységébe úgy érezte, hogy ez a szociális gesztus belefér. Nem érezte presztizsvesztésnek, mert ismerve az orvosi hivatás presztizsét, joggal tétélezte fel, hogy bárhová megy, ő mindenhol orvos marad. Attól, hogy megmelegíti a beteg ebédjét, nem lesz cseléd, nem lesz "kevesebb".

Jelentkezett egy orvosnő is. Nagyon leromlott állapotban. Gondozást kívánt vállalni, de állapota miatt - pszichológus kollegánk - nem merte kiközvetíteni. Egy lecsuszott értelmiségi képét mutatta. Több ilyen akadt a gyakorlatunkban.

Találkoztunk egész életén át háztartásbeli, de tanítói oklevéllel rendelkező nővel, aki előzvegyülvén specializálta magát 16 hónapostól 3 éves gyermekek felügyeletének vállalására.

A jelentkezők egy része pedagógus volt, közöttük sok nyelvtanár. Egyeseket sikerült kiközvetíteni ilyen minőségben művelődési házakhoz nyelvtanfolyam vezetésére. Volt olyan tanítói diplomával rendelkező, aki vidéken /Balaton-parton/ vállalta magányosan élő idős hölgy gondozását, mert lakásra volt szüksége. Az ő lakásában ugyanis vele fia, menyé és az ujszülött unoka már nem férnek el, s ő magát érzi fölöslegesnek.

^x Ez a lehetőség kínálkozik most a szerveződő családvédelmi központok munkatársi együtteseinek kialakítása során is.

Több hasonló természetű családi problémával találkoztunk. Bentlakással felkinált gondozások egy részénél a lakás képezte a vonzerőt.

b/ Az értelmiségiek másik csoportja előbbi csoporténál jobban racionalizálja döntését. Ugy jellemezhető e csoport, hogy "vállalkozó" típus. Képesek és akarnak váltani. Jellemzőjük, hogy felméri mire van kereslet, s ebben hogyan tudnának beilleszkedni, függetlenül attól, hogy eddig mivel foglalkoztak. Többnyire nagyon tudatosan élik át szuverenitásukat. Nem várnak a közvetítőtől lelki támaszt, csak információt és közvetítést, ügyeiket maguk szervezik, kevésbé terhelik ügyintézőinket. Néhány példát ezek közül is megemlítünk:

F.K. egy pénzügytervezetben volt főosztályvezető, gépkocsijával kíván pénzt keresni. Egy szikviz készítő magánkisiparos volt az egyik alkalmazni kívánó, egy virágüzlet tetetői koszoruzárralításra a másik. K.I. volt iskolaigazgató is, autójával kívánt munkát vállalni. Az ő esetében étel-házhozszállítás merült fel. Néhány főosztályvezető jogi, közgazdasági végzettséggel, továbbá egy matematikus kutató tartoztak még az említett vállalkozó típusu kategóriába. Akadt közöttük olyan középvezető, aki - mint mondják - füttyült a presztizsre, arra, is, hogy férfi létére mit szólnak ahhoz, hogy szolgáltató jellegű munkát vállalt. Idős emberre vigyáz napközben.

J.M. közgazdász, volt főkönyvelő SzTK ügyintézőt vállalt egy minisztériumban.

F.K. közgazdasági doktorátussal fütői vizsgát tett és egy intézményben füt. 5600 Ft-os keres munkájával havyonta, nyáron pedig utazgat. Értelmiséggé lett egykori szakmunkások közül is többen jelentkeztek, őket sem zavarja, hogy vezető állás után eredeti szakmájukhoz forduljanak. Pl. az egyik közgazdasági, a másik jogi képesítéssel műbutor-asztalosként, illetve vízvezeték-szerelőként kíván dolgozni. Egy volt MÁV fütiszt pedig arra vár, hogy elháruljanak a magánkifözés elöl az akadályok, és régi cukrász-szakképesítésével kifözést hozzon létre, abban az esetben, ha ez nem veszélyezteteti nyugdíját.

E pozitív példák ellenére sok a kudarcélmény is.

Pl. Z.J. 68 éves jogász megyei székhelyén vezető munkakörben dolgozott, kiemelték, a fővárosba hozták, röviddel utána nyugdíjazták. Közben meghalt a felesége, most itt van kapcsolatok nélkül. Kezébe került egy műszaki leírás, elkezdett műszaki ujitással foglalkozni. Van egy presszógép találmánya, de nincs, aki a gyártást

vállalja. A közvetítő ehhez próbált segítséget nyújtani, de eddig eredmény nélkül. Biróságnál próbáltuk munkába helyezni, ez nem sikerült.

c/ Szólni kell a szellemi foglalkozásu nyugdíjasok egy harmadik csoportjáról is. Jellemzőjük, hogy a bemutatott példáinknál jóval idősebbek. Nagy műveltségűek különböző képzettséggel. /Pedagógus, vegyész stb./ Van köztük 3-4 nyelvet beszélő. Munkahelyre bejárni, vagy a magánszférában feladatot vállalni már nem tudnak. Otthoni munkát szeretnének, fordítást, tanítást.

Összefoglalva a volt szellemi foglalkozásuakkal kapcsolatos tapasztalatokat: Nem szabad a szellemi tőkénket képező és a nyugdíjasokban meglévő értékeket kallódní hagyni. Meg lehet és meg kell találni adottságaik, tudásuk hasznosításának lehetőségeit.

C/ Pre-deviáns állapotban lévők

Az ide sorolható, számszerűen nem nagy csoport közös jellemzője, hogy visszatérő ügyfeleinket jelentette.

a/ E csoporthoz nagyon különböző típusu problémák tartoznak. Egy részük özvegy, magányos vagy családja által zaklatott, üldözött /pl. özvegy anya hálátlan leányával, aki kiveri a lakásból/. Alkatuk szerint velük kapcsolatban megismerve helyzetüket vagy az öngyilkosság veszélyére kell gondolni, vagy az idegrendszeri terhelésük sulya miatt betegség fenyeget. Közülük sokan nemcsak munkaalalmat kerestek, de meghallgatást is. Nehéz elképzelni, hogy mennyien élnek rendezetlen családi életke-retek között ebben az életkorban is.//

b/ A másik részük főként ágról szakadt, link, félig beteg főként férfiakból áll. Néhányan közülük hangoskodóak, ápolatlanok. Nincs családjuk, lakásuk, munkájuk, jövedelmük. Ebben a körben munkát közvetíteni nem volt egyszerű. Egyidejűleg munkásszállásról, vagy egyéb elszállásolási lehetőségekről is gondoskodni kellett. Egyik-másik ügyfelünk a nagy fáradtsággal összehozott munkát és szálláshelyezést 1-2 nap után otthagytá és ezt többször is megismételte. Akadt olyan ember, aki elmesélte, hogy üldözik, és a lakásából is kiüldözték. /Kik?/ A ható-

ságok - mondta és sokatmondóan mutogatott fölfelé, mintegy jelezve, hogy nem mondhatja ki, hogy kik és miért üldözik. Saját ötlete a probléma megoldására: egy házasság, de ebben sem bizik, mert ha egy nőnek udvarolni kezd, annak is fülébe sugják, hogy hagyja ott őt. Piszkos dolgokat öntöttek a küszöbére az üldözők és ezért a félig-meddig pince kamrájából is kizavarják a lakók, mert piszkos. /Nyilvánvalóan pszichiátriai és nem munkaügyi eset./

Az ilyenek ügyei intézésében a közvetítő sok-sok kísérlete csupán pillanatnyi gyógyirt jelenthetett, megoldást aligha. Ennek ellenére ezek az emberek abba a helyzetbe kerültek, hogy türelmesen meghallgatták őket, együttérző és segítőkész fogadtatást találtak és az is ritkán esett meg évek óta sokukkal, hogy ha csak látszólag is, de döntési szituációba kerültek, ajánlatok között választhattak, ők kerültek az ügyintézők figyelmének középpontjába. Ügyeik korrekt megoldása azt igényelte volna, hogy velük anamnézis készüljön, negatív karrierjüket végigkísérjük és megfelelő kezelésben részesüljenek. Pszichiátriai osztályokra történő átirányításukra nem került sor.

Közvetítő munkánk gyengéje volt a nyilvántartás, az adatlás. A közvetítés első néhány hónapjában magukat a közvetítőket is eltöltötte a konkrét ügyekben közvetlen segíteni akarás és tudás lelkes öröme és elhanyagolhatónak érezték a "papirmunkát". Valójában ez nemcsak ennél a csoportnál, de ennél különösen - utóbb már pótolhatatlan információk elvesztését jelentette.

D/ Egyéb nyugdíjas csoportok

Az előbbieken a valamilyen szempontból jellegzetes nyugdíjas csoportokkal foglalkoztunk. Ezekon kívül voltak különbéle foglalkozásu, rendezett nyugdíjas házaspárok és olyan asszonyok is, akik nem voltak aktív életszakaszukban dolgozók és most nyugdíjkoron felül kényszerülnek családi, anyagi stb. okok miatt munkát vállalni. Utóbbiak zöme kedvezőtlen anyagi helyzetben van. A házaspárok között is találkozhatunk mind férfi, mind női munkát keresővel, akik házastársuk súlyos és költséges betegsége miatt meghatóan erőn felüli munkát is vállalna. Pl. a

közvetítő takarítását is föl vállalta volna egy idős asszony, aki maga is alig állt a lábán, mert férje beteg és minden pénzre szüksége van. A szemérmes szegénység ilyen esetei többnyire nem kerülnek a szociális segélyezési rendszerbe.

3. Az új szolgáltatásokkal kapcsolatos tapasztalatok

3.1. Különbéle foku házi beteggondozás

A beteggondozás iránt nyilvánul meg a legnagyobb érdeklődés. 467 szolgáltatási igényt jelentettek be, ebből 274 beteggondozásra vonatkozott. Megszerveztük a gondozást vállalók vörskereszt-tanfolyamokra jelentkezését is.

a/ - A házi beteggondozás legnagyobb hányadát a heveny súlyos beteg és az idült állapotú, idősebb korosztályhoz tartozók számára igénylik többnyire a rokonok.^x Sokan kérik az egésznapos fáradozást, felügyeletet. Gyakran éjjelre és nappalra is biztosítani kívánják az idős családtag gondozását és - ideiglenes bejelentéssel - bentlakást is biztosítanak. Pl. egy idős orvost a leánya /aki nem vele lakik/ felváltva két személlyel gondoztat, ehhez egy bentlakó éjszakai felügyeletet és egy nappalit igényelt. Vannak olyan gondozást igénylő magányos emberek, akik lakásukat, házukat, vagyonukat kívánják örökül hagyni annak, aki gondozásukat elvállalja.

- Találkozunk eltartási szerződést kötni kívánóval is. Az olyan bejelentések, ahol szállást vagy külön szobát biztosítanak, gyakran igénylik pl., hogy a gondozást végző legyen fiatal /60 éves korig/, legyen intelligens, akivel lehet társalogni, egyes esetekben van olyan kérés is, hogy az illető még aktív dolgozó is lehet, de a délutánt és az éjszakát töltsse együtt a gondozottal.

^x Így pl. néhány esetben műtét utáni kezelés, combnyaktörés, agyérelmeszesedés, agyvérzés, bénaság és nemcsak idősebbek esetében rákos betegség miatt. De találhatóak szivbetegség és általános legyengülés, mozgásképtelenség miatt gondozásra szoruló is.

- Egyedül élő vagy együtt megöregedett házaspárok, olykor igen szerény nyugdíjuktól keveset tudnak fizetni, ezáltal kevesebb gondozási időt kérnek, részükre nehezen tudunk gondozót biztosítani.

- Olykor ismerősök, barátok kérik a gondozást, ilyen esetekben a közvetítés a gondozottal előzetes megbeszélés alapján történik. Ahol a szülő gondozását kérik, ott olykor a szülők nem akarják elfogadni a költségbe kerülő gondozást. A viszszavonásnak általában ez az oka.

b/ - A gondozási igények egy kevésbé súlyos csoportját képezik azok az esetek, amelyekben az igény az, hogy ne legyen egész nap egyedül az idős családtag vagy a beteg gyermek. Leegyen ott valaki az étkezés lebonyolításához, s gyógyszerbeszedés felügyeletéhez, hogy elbeszélgessen a beteggel stb.

- Volt olyan igény, hogy gengén látónak felolvassanak. Felvettük a kapcsolatot a Vakok Szövetségével, annak titkárával, és megállapodtunk abban, hogy az ilyen munkára jelentkezőknek és az ilyen szolgáltatást keresőnek megadjuk az ő nevét és telefonszámát, ők vállalják a felek összehozását. Ők ugyanis leellenőrzik a személyeket, mivel a szolgáltatást igénylő vak. Ez a kapcsolat funkcionált is a továbbiakban.

c/ - A gondozást vállalók között sokféle szakképzettségűt találunk pl. sebész orvost, ápolónőt, csecsemőgondozót, pedagógust, óvónőt, gyári munkást és különféle foglalkozásukat. Találkoztunk olyan gondozóval is, aki háziasszony és van egy kis szabadideje. Vannak leszázalékot nyugdíjasok közöttük.

- Vidékről is jelentkeznek gondozási feladatok elvégzésére pl. Szigetszentmiklósról, Monorról stb. Többnyire azért vállalnak gondozást, mert kevés a nyugdíjuk és magas a rezsi, vagy gyermekeik lakáskörülményeihez kívánnak anyagilag segítséget nyújtani, saját részükre tartós háztartási berendezést szeretnének vásárolni, vagy unokáik neveléséhez akarnak segítséget nyújtani.

d/ - Ami a munka díjazását illeti, a gondozási teendőket végzők a legkülönbözőbb órabért, illetve átalányt kérik és kap-

ják. Ismereteink szerint van olyan gondozó is, aki 12 Ft órabért kapott, a legtöbben viszont 35-40 Ft-ot kérnek, és kapnak. Dr. A.I. sebészorvos 28 Ft körüli órabért kap. M.M. gondozásért és egy nagyon elhanyagolt lakás takarításáért havi 500 Ft-ot kapott, órabérre átszámítva 13,80 Ft. Levélben jelezte, hogy nem vállalja a későbbiekben ezért a munkát.

- A havi összegekben történt megállapodások 600 Ft-tól 4000 Ft-ig terjednek. A leggyakoribb a 2000-2600 Ft. Az összeg kialakulásában számít a gyors segítség szükségessége, a gondozást kérők anyagi helyzete, a nyugdíjas felkészültsége és körülményei.

A nyugdíjasok nagy része a gondozással a fizetése és a nyugdíja közötti differenciát akarja biztosítani. Legtöbb esetben 2000 Ft körüli összeget. Ezért vállalnak szükség esetén 2-3 helyen gondozást. A gondozást vállaló nyugdíjas részére módunkban áll esetleg 2-3 címét is átadni - előzetes megbeszélés alapján a gondozást kérővel - mivel van olyan igény is a gondozást kérők között, hogy hetenként 2-3 alkalommal 3-4 órás gondozást kérnek. Amennyiben a gondozó az idejét jól tudja megszervezni, több megbízást is képes folyamatosan elvégezni. Nyugdíjasaink szívesen tesznek az ilyen igényeknek eleget. A gondozást vállalók általában kisebb bevásárlást, esetleg főzést is vállalnak. Hosszabb otthént esetén a saját étkezésük is biztosítva van. Előfordul, hogy a beteg gondozásán kívül a szoba, konyha rendben tartását is kérik tőlük. A nyugdíjasok között többen vannak, akik az ott töltött idő alatt ezt természetesnek találják, de vannak, akik a főzést, takarítást nem vállalják, ezért fordul elő, hogy telefonon történt előzetes megbeszélés alapján a meg egyezés olykor nem jön létre. De általában mind a gondozott, mind a nyugdíjas részére tudunk megfelelő személyt, illetve munkahelyet biztosítani. Legfeljebb nem azonnal.

A beteggondozási munka szervezésénél előforduló problémák egyik jellegzetes kérdése: a bizalom. Nagyon fontos a kölcsönös bizalom a gondozott és családja, valamint a gondozó között. Ennek hiánya miatt több esetben felborult vagy létre sem jött a megállapodás.

Az egyedül élő idős hölgyek különösen félnek, mivel egyeseket már korábban hirdetésre jelentkezők megloptak.

Nagyon munkaigényes a közvetítés eredményességének, teljesülésének kontrollja. Hiába kérjük, gyakran nem jelentik vissza, hogy teljesült-e a megállapodás. Szervezett módon egy ízben, társadalmi munkában a Magyar Vöröskereszt nyugdíjasa /Kovács Erzsébet/ lelátogatta a gondozást kérő családokat és beszámolt tapasztalatairól. Ezek megerősítették azt a feltételezésünket, hogy presztizst kell a tevékenységnek teremteni. Ennek egyik feltétele, hogy tanfolyami képzést kapjanak azok a vállalkozók, akik nem rendelkeznek egészségügyi szakképesítéssel. Legáltalában ilyen lényeges feltétel, hogy a szolgáltatást igénylőkkel is tisztázzuk: takarítónőt vagy gondozót kérnek. Ne lépjenek fel az idős gondozottakban a régi idők beidegződései, ne cselédként kezeljék az őket gondozókat. A Vöröskereszt által szervezett első egészségügyi tanfolyamra 29-en jelentkeztek.

3.2. Gyermekfelügyelet, napközbeni ellátás, tanítás, nyaraltatás

A házi beteggondozás mellett ez volt az érdeklődés szempontjából a legkeresettebb szolgáltatás. Főként fiatal értelmiségi házaspárok jelentették be igényüket. Gyakran két gyermekek kérték a szolgáltatást.

Előfordult olyan eset, mint Cs.G.-né-é, aki ösztöndíjjal külföldre utazott fél évre és keresett valakit, aki állandóan ott van és a férjével együtt működve ellátja a két kis gyermekét. Egész napos gondozásra volt szüksége fogyatékos gyermeke számára egy házaspárnak, a gyermeket ugyanis óvodába nem vették fel. A szülők 3500 Ft-ot fizetnek havonta a gyermeket elvállaló személynek. Volt olyan igény is, hogy óvodából, iskolából hozza el a gondozó a gyermeket és legyen vele, amíg a szülő hazaér.

Volt néhány olyan igény, mely a gyermek betegsége idejére kért gondozást. Különös igényként jelentkezett egy repülőtérről alkalmazott nő kérése, aki váltakozó munkabeosztásához igazodó gyermekfelügyelőt keresett. Iskolakezdés körüli időpontban különösen megnőtt az igény a gyermekfelügyelet különféle formái iránt. A közvetítő működése során segédkezett egy magán foglalkoztató összehozásában. Egy gyermekgondozási segélyen lévő óvó-

nőhöz küldünk gondozót kereső gyermekes családokat. Sikeresen működik azóta is.

Működésünk során gyermeknyaraltatással kapcsolatos igény és vállalkozás szórvány jelleggel fordult csak elő. Ez azonban érthető, hisz májusban indultunk, s a nyári tervek és a feltételek biztosítása előbb kialakul.

3.3. Magánkifőzés

Legfontosabb közvetítési tapasztalatunk e téren, hogy valóban van igény kifőzési szolgáltatásra, s vannak vállalkozók erre akár egyéni, akár gazdasági társulás, akár munkaközösség formájában.

Ügyfeleink között is találtunk olyat, H.-nét, aki havi 1500 Ft-ért a közvetítőtől függetlenül és korábban már főzött egy személynek. Ebből az összegből neki 300-500 Ft/hó haszna maradt és a saját ebédje. Ez az egyszemélyes megoldás azonban egyiknek sem lehetett tartósan előnyös, mindkettőjüknek "drága". Közvetítőnk csak 3 személyig volt felhatalmazva - a nyugdíjfolyósítás mellett - mini-kifőzés létrehozását ösztönözni.

Szemünk előtt bontakozott ki a kép, hogy amennyiben nem lennének indokolatlan megkötések, számos kis kifőzés jöhetne létre. A magán kisipari tevékenység mellett létrehozott működési engedélyes rendszer mintájára a Belkereskedelmi Minisztériumnak szabályoznia kellene a jelenleg működő nagyobb /a fővárosban 24/ magánkifőzés mellett, ennél szerényebb keretek között mini-kifőzési engedélyek kiadását.^x

Talán az erre a feladatra vállalkozók közül a legsajátosabb A.M., a vele készült interjuból néhány részletet idézünk: A.M. görög származású. Volt konzervgyári munkás, tanácsstag. 1980-ban ment nyugdíjba és eleve a kifőzésért kereste fel a közvetítőt.

^x A Belkereskedelmi Minisztérium az átiratunkra, melyben előbbieket javasoltuk, olyan értelmű választ adott, hogy egyetért az elgondolással és lehetségesnek tartja megvalósítását, amennyiben nem helyben fogyasztás történik, hanem elszállítják az ételt. Ez a választ azonban nem tér ki a működési engedély kiadására, amelyet fontosnak tartunk az ellenőrizhetőség és az adható preferenciák miatt.

"Én egy kifőzdét szeretnék nyitni. Ez ujdonság lenne, mert sehol nem főznek görög ételeket. Görög ételleket szeretnék főzni, pl. szuvlakit, jiroszt. Ezeket mindenki szereti, onnan tudom, hogy megkérdeztem azoktól, akik már voltak Görögországban, és itt egyébként is sok görög él. Mindenhol a világon van görög étterem, és ezeknek a tulajdonosai milliomosok lettek. Ebből gondolom, hogy itt is lenne forgalma egy ilyen üzletnek. Én nem akarok milliomos lenni, csak valami kedvemre való dologgal szeretnék foglalkozni.

Ha az állam adna nekem engedélyt, csak egy kis helyiségre lenne szükségem, ahol 4-5 asztal elférne. Másokat is megtanítanék ezeknek a görög ételleknek a főzésére. Engem az is bánt, hogy látom azt a sok részeg embert és az a véleményem, hogy ha ott, ahol iszik az ember, kap valamit enni is, nem lesz részeg. De így, bemegegy a kocsmába, iszik 2-3 pohárral és máris részeg, hazamegy és veszekszik."

Több próbálkozás történt a terv megvalósítása érdekében. A helyzet az, hogy A.-nak nincs befektetni való pénze, sem alkalmas lakása. Ezért közbenjárásunkra már működő vendéglátóhelyhez igyekezett a III. kerületi Tanács kereskedelmi osztálya profilbővítésként ajánlani a görög ételleket és mesterüket. Sajnos hónapok óta eredmény nélkül. Nem volt megoldott a kérdés társadalombiztosítási feltétele.

3.4. Egyéb szolgáltatások

Kerti munkát sokan igényeltek és vállalkozó is akadt. A munkaadók egy része telekkel rendelkezik, de művelni már, vagy egyedül nem tudja. Van olyan telektulajdonos, aki számára nem hobby, hanem megélhetési bázis a termelés és bérmunkást keres. Volt olyan ügyfelünk, aki napszámost kért és háztartási alkalmazottat, valamint a felesége mellé ápolót. Mindezt fedezte a mezőgazdasági termelés hozama. Ő maga csak irányította a munkát. Legszerencsésebb közvetítések ebben a munkafajtákban, amikor a munkavállaló és az alkalmazó együtt tevékenykedik. Az ilyen kapcsolatok tűntek a legmaradandóbbnak. A Fővárosi Kertészeti Vállalat is szívesen alkalmazna természetvédelmi őröket a parkokban.

Takarítást sokan igényeltek és sokan gondozás fedőnév alatt is ezt kívánták. Volt olyan vállalkozó, aki felháborodva mondotta el, hogy a beteg, akinek a gondozását vállalta, két

héten át alkalmazta, ameddig kitakarította a teljesen elhanyagolt lakást, és akkor elküldte. Hasonló eset néhányszor előfordult. Volt példa arra is, hogy ismert művész házaspár keresett házvezetőt. Közeli kitűnt, hogy mindenest keres. Tul sok feladatot kívánt elláttatni kevés pénzéssel. Más vezető értelmiségi családok szintén házvezető iránti igényt jelentettek be, azonban az előbbiekhöz hasonló kedvezőtlen tendencia nélkül.

Gépirást 22-en vállaltak volna, egy kutatóintézettel sikerült alkalmi munkákra összehozni néhányat közülük. Viszonylag könnyen tudtak munkát szerezni közvetítő kollégáink a gépirni tudó jelentkezőknek, - némi piackutatással.

Fuvarozás a személy- és teherfuvarozás saját kocsival elfogadott, van piaca. Magánkisiparosok jelezték leginkább igényüket.^x

Trafik. H. István 4900 Ft havi nyugdíjjal és egy nyugdíjas asszony - de csak közösen vállalta volna társsal -, jelentkezett ilyen igénnyel.^{xx} Társat pedig nem tudtunk szerezni számára.

Fodrász. Több fodrász ügyfelünk is késznek bizonyult időseknek, mozgásképteleneknek lakáson szolgáltatást nyújtani. Ilyen munkaközösség létrehozásának feltételeivel azonban sem ők, sem a közvetítő nem rendelkezett, pl. vevőszerzéssel, rendelésvételi hellyel stb.

Telefonügyelet iránt csupán szerény érdeklődés volt tapasztalható. Ennél a szolgáltatási ágánál ugyanis jól megtalálják egymást a felek a hirdetésekön keresztül is.

^x A kisiparos napi ügyei intézéséhez segítség az ő szállítása, gyermekért elmenni, vidéki utra elvinni a családot stb. A fuvarozás kapcsolódó elfoglaltságokkal, pl. rakodással is piacképes. A virág és étel szállításra vállalkozókról már említést történt.

^{xx} Vállalkozó típus. Agilis. Nyugdíjazás előtt katonatiszt volt. Nem vállalta végül, mert a nyugdíját szüneteltetnie kellett volna. Nem akarta a rizikót vállalni olyan bérlemény esetében, amelyet azért ajánlottak fel, mert nem volt eddig jövedelmező.

Mini-panzió iránti érdeklődés csekély volt és inkább tájékozódó jellegű. Bejött néhány érdeklődő, akinek ez szimpatikusabb lenne, mint a jelenlegi megoldás a Volán Tourist-tal. Feltételi oldala és a lehetőségek tisztázása, szervező munka után a mini-panzió realizálható lenne.

Vegyesisipari szolgáltatások. A vállalkozók zöme volt szakmunkás, egy részük nagyon idős, szakmáját nagyon szerető szakember. Alkalmi javító munkákra vállalkoznának. Ez megvalósítható lenne, ha a közvetítő egy felvételi iroda szerepét is el tudná látni. Ilyen tevékenység nagyon fontos lenne, de nem fér be a munkaközvetítés jelenlegi keretébe. Jelentkezett 15-20 fő különféle szakképesítéssel. Nevüket feljegyeztük és azt is, hogy milyen sokféle munkát láttak volna el együttesen a tüzelőfelhordástól a tapétázásig, kisebb kőműves, vízvezeték-szerelő és egyéb lakáskarbantartó munkáig. Közülük néhányat alkalmi munkára kiközvetítettünk. Valójában belőlük egy munkaközösséget kellett volna szervezni.

Néhány különös példa arra, hogy mi mindenre kerestek munkaerőt. Gyermekláthatási ügyben tanukat kerestek és a vállalkozók idejét busásan honorálták. Kerestek elhagyott kutyák, macskák etetésére vállalkozót 2500-3000 Ft/hó díjazásért, leltározási idenymunkához segítőket, utcai világítás ellenőrzésére vállalkozókat stb.

Sokan jelezték, hogy szépen kézimunkáznak, horgolnak, kötnek és vállalnának ilyen munkát. Akadt a munkára jelentkezők között olyan tanárnő, aki történelemoktatáshoz divattörténeti bábukat és ruhatárat állított össze. Nagy számban jelentkezték nyelvtudásuk hasznosítását kívánó személyek.^x

^x Sajátos eset közülük K.J. 75 éves, de nincs nyugdíja. Ugyanis 1978-ban külföldről települt haza. Megtakarított pénzéből él és kiegészítő jövedelemre lenne szüksége. Számviteli főiskolai végzettséggel, cukrász, kárpitos szakképesítéssel, valamint spanyol-francia nyelvtudással keres elhelyezkedést. Magánszemély gondozására közvetítettük ki, ahol a főzést is elvállalta.

Tanfolyamok: a nyugdíjasok kb. 100 %-a jelezte a személyi lapok kitöltésénél, hogy valamilyen tanfolyami oktatásban részt venne. A vöröskereszt tanfolyamairól már szoltunk. Nagy érdeklődésre tartanak számot a fűtőtanfolyamok, melyek három hónap időtartamuak és a díjuk 570 Ft. Az első szervezés alapján 15 fő jelentkezését készítettük elő. Nyelvoktatásra, szabás-varrás és más tanfolyamokra is szerveztünk egyenként kisebb létszámban jelentkezőket. A tanfolyami képzés szervezéséhez is csak a kísérleti közvetítés második félidejében fogtunk hozzá erőteljesebben. E munka folyamatos és jó kiegészítője a közvetítő munkának.

A tapasztalatok összefoglalása

Az egész kísérletre annak hét és fél hónapja alatt a Munkaügyi Minisztérium kevesebb, mint 50 000 Ft-ot fordított. A kísérleti munkaközvetítés tapasztalatai kedvezőek. A nyugdíjas rétegek megelégedéssel vették tudomásul a közvetítő létrejöttét és rokonszenvükkel találkozott a figyelmes, segítőkész, a hagyományos közvetítés ridegségétől mentes bánásmód.

A kísérlet egyik tanulsága, hogy a magánszférában való elhelyezkedés lehetőségeit komoly ajánlati körnek kell tekinteni és így is kell kezelni.

A kísérleti tapasztalatok arra mutattak, hogy nem sikerült megfelelő intenzitással ellátni a magánszférába történő közvetítéseket. Ez a munka ugyanis csak kisebb részben közvetítési feladat, nagyobb részben gazdasági szervező tevékenység. Ugy kellene működnie, mint egy felvevő iroda, mely a megrendelők és a vállalkozók összehozását megvalósítja. Új terepeket tár fel, elhelyezkedési ajánlatokat szervez stb. Ez az iroda tanáccsal is ellátja a feleket. Pl. utbaigazítja, hogyan realizálható egy magán-kifizés szervezése, az adott esetben milyen formában /munkaközösség, gazdasági társulás, magánvállalkozás stb./ működhetne.

Milyen hivatalos helyekre kell fordulni engedélyért, hittelfelvételért stb. A nyugdíjkoron felüliek és az aktív érdeklődők együttműködését, pénzük befektetésére képesek és csak

szaktudást felajánlók összehozásának segítségét is elő tudná mozditani. E munka aktív, mozgékony manager típusú közvetítőt kíván.

Az említett példákból az eddigiektől eltérő közvetítési módszerek is következnek. Nem elegendő az a törekvés, hogy kizárólag a meglévő ajánlatokból induljunk ki. Az emberek adott-ságaiból kiindulva ugyanis eredményesebbé tehetjük a közvetítést. Enélkül az a helyzet következik be, ami a kísérlet során jellemző volt, hogy egy-egy embert többször is kiközvetítettünk. Ezek egy része elkerülhető lett volna, ha nem az lebeg a közvetítő szeme előtt, hogy a fél bemondása alapján, kívánságához közel eső és a kartonjainkon szereplő igényekre azonnal kiközvetítse. Némi emberismerettel sok kudarc előrelátható. Pl. nagyon idős ember megrongált egészségi állapottal örportásnak hiába vállalkozik /és mi kiközvetítjük/, nem fogják alkalmazni. A rokkant nyugdíjas és láthatóan szellemi fogyatékos fiatal lányt is hiába közvetítjük ki az általa kért hivatalba kézbesítőnek, ahogyan a rettenetesen visszataszító külsejű idős hölgyet sem szabad kisgyermek mellé közvetíteni, mert ahogyan várható is volt, a szülők amikor meglátták, tapintatosan lemondták alkalmazását stb.

Más alapállásra van szükség. Abból kell kiindulni, amit ténylegesen "kihozhatunk" a hozzánk fordulókból, figyelembe véve, hogy tanácsra, ötletre is szükségük van, mert elhelyezkedési elképzeléseik jól alakíthatóak. Ezért nem az ismereteik hiányából származó néhány elhelyezkedési kívánságból kell "levezetni" a közvetítést. Fel kell mérni, mire képesek és ezt a mi segítségünkkel, szervezésünkkel hogyan lehetne leginkább hasznosítani.

A közvetítés módszerein változtatni kell. Jelenleg ugyanis akár vállalati, akár magánszféráról van szó, minden közvetítésnél telefonon fel kell hívni a felet, hogy ibénybejelentése "él-e még". Ugyanis nem jelentik be, ha igényük megszűnik, így a telefonon történő ellenőrzés nélkül a kiközvetített személy, amikor jelentkezne, sok esetben akkor tudná meg, hogy az állást már betöltötték.

A NYUGDIJAS IRODA TAPASZTALATAI 1984-BEN

Az utóbbi időben az iroda szolgáltatásai iránt érdeklődők között tovább nőtt a "kis" nyugdíjasok aránya, ami többnyire azt is jelenti, hogy az öregségi nyugdíjasokon belül az átlagos életkor növekedése tapasztalható. Napjainkban gyakoribb a 70-80 éves munkát kereső nyugdíjas, mint a 60-65 éves. A legnagyobb arányeltolódás azonban az öregségi-, illetőleg a rokkantsági nyugdíjasok között tapasztalható. Az első évekhez képest a munkára jelentkező rokkantsági nyugdíjasok száma körülbelül meg-négyszereződött, s ma már eléri, sőt időszakonként meg is haladja a 40 %-ot. Az összes munkára jelentkező mintegy 40 %-a aktív korában adminisztratív, 20-20-20 %-a pedig értelmiségi, szak-, illetőleg betanított- és segédmunkát végzett. A jelentkezők között magasabb a férfiak és az egyedülélők aránya.

A munkára jelentkezők igényei

A munkára jelentkezők nagyobb része vállalatoknál, intézményeknél akar elhelyezkedni, kisebb hányaduk vállalna un. hűmán szolgáltatást.^x Jóllehet szivesebben vállalnak lakóhelyük-höz közel munkát, viszonylag sok vidéki nyugdíjas keresi fel a budapesti irodát. Általában tudják azt, hogy saját megyéjükben is van nyugdíjas munkaközvetítő iroda, de a magasabb kereseti lehetőségek reményében szeretnének lakóhelyüktől távol, Budapestben elhelyezkedni. Többen munkásszálláson szeretnének lakni. Néhány esetben /a vállalt munkától függően/ erre is van lehetőség. Van olyan vállalat, amelyik utiköltségtérítést is fizet. Az elmúlt években még olyan vállalat is akadt, amelyik külön-élési pótlékot is fizetett az általa alkalmazott nyugdíjasoknak.

A keresett munka jellege hasonló a korábban tapasztaltakhoz.

^x Azóta több megyében és a fővárosban is számos nyugdíjasok munkaközvetítője működik.

- Az értelmiség - zömében mérnökök, közgazdászok és jogászok - végzettségüknek megfelelő munkát keresnek. Ezen kívül vállalnak: kézbesítő, rendész, portás, illetve őrzési feladatokat. A fizikai munkát is vállalók viszonylag gyakran keresik a jobb kereseti lehetőséget nyújtó fűtői munkakört. Az értelmiségben belül az említett fizikai munkákat elsősorban idősebbek, illetőleg a fegyveres testületektől nyugdíjba vonultak vállalnak.

- Az érettségizettek többnyire hagyományos adminisztrációs, illetve különböző jellegű könyvtári munkát keresnek.

- A szakmunkások legszivesebben a szakmájuknak megfelelő TMK munkát vállalnának. Viszonylag sokan jelentkeznek fűtőnek, fűtésszerelőnek, víz- és gázszerelőnek, lakatosnak, asztalosnak, stb.

- Szakmunkás végzettséghez nem kötött területeken a nyugdíjasok - természetesen - elsősorban olyan jellegű fizikai munkát keresnek, melyek nem járnak erős fizikai erőlkövéssel.

A humán szolgáltató munkára jelentkezők csekély arányának^x - évente kb. 200-250 fő kíván családoknál elhelyezkedni - okai valószínűleg a férfiak magasabb arányával, a munkát vállalók egészségi állapotának romlásával és a családok kemény költségvetési korlátjával hozható összefüggésbe. Az ilyen jellegű

^x A legtöbben, körülbelül 45 % beteggondozást, illetőleg betegfelügyeletet vállalnának heti három-négy alkalommal napi 4-6 órás időtartamra. /E munkát átlagosan havi 3000-4000 Ft-ért vállalják./ A családoknál elhelyezkedni kívánók mintegy 1/4-e ápolónői végzettséggel rendelkezik.

Körülbelül 30 % takarítást vállalna /50-60 Ft-os órabérért/.

A maradék 20-25 % gyermekfelügyeletet keres többnyire 1-6 éves gyermekek mellé heti három-öt alkalommal, napi 6-8 órára. /E munkát átlagosan 30-40 Ft-os órabérért, vagy havi 2000-3000 Ft-ért szeretnék elvállalni./

A jelentkezők körülbelül 1-2 %-a otthon végezhető bedolgozást, illetve alkalmi munkát keres. /Alkalmi munkát többnyire a munkakönyvvel még nem rendelkezők vállalnának./ A bedolgozást keresők főként gépelést, varrást, játékoszeállítást, egyéb összeszerelést, stb. szeretnék végezni.

szolgáltatásokat ugyanis átlagosan havi 2000-4000 Ft-ért vállal-
nák el az erre jelentkezők, amit az igénylők jelentős része pe-
dig nem tud megfizetni.

A munkát kereső nyugdíjasok, összesen 4406 fő, közül igen
soknak, 1916 főnek /43,5 %/ voltak egészségügyi problémái^x, ami
összefügg a munkát keresők "öregedésével", és ebből származó
rossz pénzügyi helyzetével. Az egészségi problémákkal küzdők
közt magas volt az idegbetegek aránya, ami egyben a Munkaközve-
titő Iroda számára is gondot jelentett.

A nyugdíjak reálértékének hosszú távu csökkenése, olyan
alapvető javak, szolgáltatások árának növekedése, melyek a nyug-
díjasok fogyasztási szerkezetéből adódóan nagy jelentőséggel
birnak, érzékenyen érintik az egész réteget. Egyre több nyugdí-
jas számára jelent komoly problémát megélhetésük biztosítása,
az alapvető élelmiszerek árának, a fűtési költségek, a lakbér
folyamatos emelkedéséből adódóan a rezsiköltségek finanszírozá-
sa. A lakáskarbantartásról, ruházkodásról sokan már régebben le-
mondtak. Különösen az egyedül élő nyugdíjasok esetében kritikus
a helyzet. A kis nyugdíjasok számára egyre inkább problémát ö-
koz saját élelmiszerük megoldása is. Ezért gyakori az, hogy o-
lyan helyeken szeretnének munkát vállalni, ahol ebédet is kap-
nak. Többnyire ezért mennek konyhai dolgozóknak, mosogatóknak,
ebédosztóknak. E munkakörök ellátásához azonban egészségügyi
könyv is szükséges. Egyébként is gyakori, hogy a vállalatok ki-
kötik azt, hogy 70 éven fölöttieket nem alkalmaznak. E problé-
mák pedig ennél a korosztálynál a leggyakoribbak.

A nagyobb összegű nyugdíjjal rendelkező, többnyire fia-
talabb nyugdíjasok azért kívánnak munkát vállalni, hogy:

- csökkentsék aktiv, illetőleg nyugdíjas életükből adódó
életszinvonal különbséget;

^x Belgyógyászati problémák	862	45,0
Idegbeteg	647	33,8
Mozgássérült	333	17,4
Látássérült	55	2,8
Hallássérült	19	1,0
Összesen	1 916 fő	100,0 %

- rájuk hárul az öreg, legfeljebb kis nyugdíjjal rendelkező szüleik, valamint gyermekeik, néha unokáik támogatása is. Gyermekeik ugyanis e támogatás nélkül nem képesek önálló egzisztenciájukat megteremteni. Ennek hiányában pedig a nyugdíjas szülők sem reménykedhetnek saját nyugodtabb, kiegyensúlyozottabb életkörülményeik visszaállításában, hiszen ez időszakban többnyire ők is zsufolt lakáskörülmények között élnek;
- addig próbálnak tartalékokat gyűjteni, amíg ezt egészségi állapotuk megengedi.

A nyugdíjak reálértékének csökkenése miatt a nyugdíjasok szinte minden rétege erejéhez mérten próbál valamit tenni helyzete további romlásának lassítása, illetőleg megállítása érdekében.

Összefoglalva a következőket mondhatjuk el:

1980-1985 között a gazdasági és munkaerő helyzet következtében részben kedvezőbb, részben kedvezőtlenebb jelenségekkel találkozunk.

- Kedvezőbb helyzetet teremt a nyugdíjasok foglalkoztatása iránti növekvő igény, valamint az új kedvező szabályozások.

- Kedvezőtlen tendencia, hogy tovább nőtt az idősebb, alacsonyabb nyugdíjas réteg száma, akik természetes módon saját munkahelyi kapcsolatokkal már kevésbé rendelkeznek. E tény már nem egyesek, hanem jelentős számú rétegek problémája. E probléma annál súlyosabb, mert a tényleges foglalkoztatási lehetőség a munkakinálat oldaláról még szűkebb profilu és számukra alig nyújt elfogadható megoldásokat. Valószínű az is, hogy 1985-ben a munkaerőhelyzet alapján a friss nyugdíjasok elhelyezkedése közvetítés nélkül kedvezőbben megoldódik spontán módon.

- 1980 elején a családsegítő humán szolgáltatások iránti érdeklődés, főként az igénybevevők oldaláról növekvő tendenciaként volt érzékelhető. A vásárlóképeség e szolgáltatások iránt kedvezőbb kilátásokat jelzett. A munkát keresők egészségi álla-

potának rosszabbodása és a szolgáltatást igénylők anyagi körülményeiben bekövetkezett változások 1984-ben azonban csökkentették a humán szolgáltatások iránti keresletet, jóllehet az igények léteznek.

- Feltételezhető, hogy a jövőben is a kedvezőtlen helyzetben lévő nyugdíjasok fogják a közvetítő irodát felkeresni. E miatt a nyugdíjas munkaközvetítőknek még nagyobb szükségük lenne a munkaalkalmat feltáró, szervező management tevékenységre, az át- és továbbképzések szervezésére stb.

- Az is bizonyos azonban, hogy az idős alacsony nyugdíjuk helyzetén alapvetően a nyugdíjak megfelelő szintű emelése segíthet.